

PRÁVNÍ A EKONOMICKÉ ASPEKTY EXEKUČNÍHO ŘÍZENÍ

LEGAL AND ECONOMIC ASPECTS OF EXECUTION PROCEEDING

Antonín Kučera

Anotace:

Jedná se o téma, jehož oblasti prošly v nedávné době rozsáhlou novelizací (např. novela č. 30/2000 Sb., občanského soudního řádu) nebo byly dokonce nově upraveny, či došlo k jejich "znovuoživení" v našem právním řádu (exekuční řád).

S ohledem na tyto skutečnosti se autor rozhodl upozornit na některé části dle současného platného stavu s důrazem na praktickou aplikaci jednotlivých oblastí a institutů.

Jelikož se jedná o velmi aktuální problematiku, poukazuje autor hlavně na praktický význam.

Klíčová slova:

exekuce, vymáhání pohledávek, právní úprava, Evropská unie

Abstract:

It is dealt with a topic areas of which underwent a large updating (e.g. the novel No. 30/2000 Col., occasional court rules) or they were even newly adjusted revitalized in our system of law (execution order).

Regarding these facts the author decided to draw attention to some parts according to a current valid state with a stress on a practical application of particular areas and institutes.

Because it is dealt with a very actual problems the author adverts mainly to a practical significance.

Keywords:

execution, debt collection, legal regulations, European Union

ÚVOD

Období příprav České republiky na vstup do Evropské unie bylo ve znamení změn a přijímání řady nových právních norem. K nim patří i přijetí exekučního řádu, jehož působení v řešení problémů v obchodních vztazích je námětem tohoto příspěvku.

CÍL A METODIKA PŘÍSPĚVKU

Cílem předkládaného příspěvku je prostor soudní ochrany věřitele uplatňováním nového exekučního řádu platného od roku 2001. Dále je v příspěvku zdůrazněna role exekuce jako nástroje vymáhání pohledávek.

Základní metodou zpracování příspěvku je srovnávací analýza. Této analýzy je využito pro hodnocení skutečností existujících před vydáním nového exekučního řádu a možnosti pozitivních změn při jeho aplikaci.

VÝSLEDKY A DISKUZE

Vymezení pojmu exekuce

Exekuci bychom mohli definovat jako faktické uskutečnění určitého práva na plnění, jež bylo oprávněnému přiznáno vykonatelným rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu, avšak

nebylo povinnou stranou poskytnuto dobrovolně a musí být tedy prosazeno donucujícími prostředky státní moci. Exekuční právo můžeme vymezit jako soubor právních norem, které upravují činnost soudu, stran a dalších subjektů exekučního řízení při realizaci plnění. V teorii se můžeme setkat s dělením exekucí, a to podle různých klasifikačních kritérií. Předně se rozlišuje exekuce personální a exekuce reálná. Předmětem exekuce personální je přímo a bezprostředně osoba povinného, kdežto předmětem reálné exekuce je majetek povinného (dlužníka). Až od 19.st. se uplatňovala exekuce personální, kdy byl dlužník zbaven osobní svobody a tím byl stimulován k tomu, aby uhradil svůj dluh („vězení pro dluhy“). Do dnešní doby se udržely jen zbytky personální exekuce, a to zejména při výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí.

Reálnou exekuci můžeme dále dělit na naturální a peněžní. Při naturální exekuci jsou nároky oprávněného uspokojovány tím, že povinnému jsou odňaty určité majtkové dohody a tyto jsou přímo odevzdány oprávněnému (např. odebrání věci, vyklizení bytu). Naturální exekuce tedy směřuje k uspokojení nepeněžitých závazků povinného a označuje se také jako exekuce na nepeněžitě plnění. Peněžní exekuce, označovaná také jako exekuce na peněžitě plnění, směřuje k uspokojení peněžních závazků povinného. Může být vedena nejen na peněžitý majetek (vklady, mzda apod.), ale i na jeho hmotné či nehmotné věci, které jsou odebrány a následně prodány. Z výtěžku prodeje je pak oprávněný uspokojen. Dále se rozlišuje reálná exekuce přímá a nepřímá. U přímé je nárok oprávněného uspokojován bezprostředně zabavením majetku povinného. Nepřímá exekuce naopak k bezprostřednímu uspokojení oprávněného nevede. Jedná se např. o ukládání pokut, které stimulují povinného, aby plnil oprávněnému. V odborné literatuře se někdy setkáváme s rozlišováním exekuce individuální a univerzální. Individuální exekuce je chápána jako výkon rozhodnutí ve prospěch určitého oprávněného proti určité osobě povinného. Jedná se o exekuci vedenou samostatně určitým věřitelem na jednotlivé části majetku dlužníka. Naproti tomu exekuce univerzální (generální) předpokládá, že více, popř. všichni věřitelé dlužníka společně vedou exekuci na veškerý majetek jejich dlužníka. Pojem exekuce univerzální tak splývá s pojmem konkurzní a vyrovnací řízení, kde na místě povinného (dlužníka) vystupuje správce majtkové podstaty dlužníka.

Řízení konkurzní a vyrovnací je ve světle tohoto rozlišování považováno za součást řízení exekučního, což ale za správný názor považovat nelze, neboť se oba druhy řízení značně liší. Konkurzní a vyrovnací řízení nepředpokládá žádné předcházející nalézací řízení a tím i existenci exekučního titulu. Dále je v exekučním řízení předem určen okruh věřitelů, naproti tomu při konkurzu není předem počet věřitelů znám. I když oba druhy řízení mají mnohé společné rysy, nelze pomíjet podstatné rozdíly mezi nimi. Konkurzní a vyrovnací řízení tvoří tedy relativně samostatný druh civilního procesu.

Exekuce jako nástroj vymáhání pohledávek

Vymáhání pohledávek patří do skupiny činností, jejichž výsledek je závislý na mnoha předpokladech. Mezi ně patří mj. úroveň poskytování právní ochrany právům fyzických a právnických osob ze strany státu na ni navazující a závislá kvalita právního vědomí dlužníků. Stát nedovoluje, až na výjimky (§ 6 obč. zák.), vymáhání práv jejich subjektům svépomocí vlastními donucovacími prostředky vůči dlužníkům, čímž zároveň ovšem stát bere na sebe odpovědnost, že řádnou ochranu věřitelům zajistí vlastními prostředky. Odpovědností samotného věřitele dále je, jaké si vybral obchodní partnery a z toho vyplývající struktura a dobytost jeho pohledávek. Tento předpoklad ovšem neomlouvá případnou bezmocnost státu garantovat právní ochranu věřitelům, jaké jsme byli mnohdy svědky v minulém desetiletí, poznamenaném nesčetnými úpadky společností v důsledku druhotné platební neschopnosti a bank v důsledku poskytnutých „špatných“ úvěrů

Podnikatelská činnost v jakémkoliv oboru s sebou přináší nutně vznik pohledávek a obecně nepříznivé právní prostředí, umocňované negativním právním vědomím dlužníků, nemůže být kladeno za vinu věřitelům, kteří vykonávají podnikatelskou činnost spojenou se

vznikem závazkových právních vztahů. Řešení této problematiky, založené na přesunu nedobytných pohledávek mezi aktiva státu na vrub daňových poplatníků, se v minulosti netýkala všech, nýbrž pouze privilegovaných věřitelů, v nichž stát držel svůj majetkový podíl se zájmem jej zpeněžit. Navíc to nebyla řešení univerzální, nýbrž šlo o tzv. „*vytloukání klinu klínem*“. Přesto celých deset let, po které se soudy znovu staly rozhodující institucí, od níž lze očekávat poskytnutí právní ochrany ve smyslu § 4 obč. zákoníku, resp. v ústavněprávní rovině čl. 36 Listiny základních práv a svobod, nedocházelo k výrazným systémovým řešením.

Z ekonomické praxe lze vyvodit zkušenost s vykonávacím řízením jako nejslabším článkem soudnictví, z čehož pramenily případy, kdy se věřitel po náročném a nákladném nalézacím řízení nedostal ke svým penězům, nýbrž pouze k soudnímu rozhodnutí opatřenému doložkou právní moci, jež však ke konečnému uspokojení pohledávky nevedlo. Soudní vymáhání pohledávek jako takové se stalo v očích mnoha podnikatelů neefektivním, kdy skutečně vymožené částky často nepokrývaly náklady na soudní řízení, od soudního vymáhání upouštěli nebo jej považovali pouze za nutnost vedoucí k daňovému uplatnění oprávněných položek. Neuspokojivá schopnost státu zajistit právní ochranu oprávněným pohledávkám věřitelům byla zřejmě i motivem přijetí zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád).

Dlouho očekávané zlepšení poskytování soudní ochrany se pozvolna naplňuje v praxi díky exekučnímu řádu počínaje rokem 2001, přestože obdobné zákony byly již dříve přijaty na Slovensku, v Polsku i v Maďarsku. Institut soudního exekutora, který je exekučním řádem nově zřizován, je založen na principu, že jakákoliv činnost exekutora začíná tam, kde končí činnost soudu v nalézacím řízení. Zákon deleguje část pravomoci soudu, a to výlučně tu, která je uplatňována po vydání autoritativního rozhodnutí, na nezávislého a nestranného soudního exekutora, a to při zachování pravomoci soudu, popř. jiných státních orgánů, i pro oblast exekučního řízení (výkonu rozhodnutí) podle platné procesní úpravy obsažené v občanském soudním řádu, popř. zvláštních právních předpisech (daňová exekuce, správní exekuce). Právní řád se tedy rozšiřuje o další druh exekuce prováděný soudními exekutory podle exekučního řádu, který je koncipován jako zvláštní právní předpis ve vztahu k obecné procesní úpravě obsažené v občanském soudním řádu. Dosavadní druhy exekucí vykonávané soudy či jinými státními orgány zůstávají zachovány.

Nařízení exekuce - rozdíly oproti nařízení výkonu rozhodnutí

Podání návrhu na řízení exekuce a pověření exekutora soudem podle exekučního řádu je od roku 2001 alternativou pro věřitele, jemuž byla jeho pohledávka přiznána vykonatelným soudním rozhodnutím nebo jiným exekučním titulem (notářský zápis se svolením k vykonatelnosti, exekutorský zápis, výkazy nedoplateků vydaných ve věcech daňových, nemocenského pojištění a sociálního zabezpečení atd.). Efektivita vymáhání pohledávek soudními exekutory je posílena povinností soudu nařídit exekuci a pověřit exekutora do 15 dnů ode dne doručení návrhu. Tím dochází ke zřetelnému upřednostnění podávání návrhů na nařízení exekuce oproti podávání návrhů na výkon rozhodnutí podle obč. soudního řádu, které jsou naopak nutně odsouvány k vyřízení až v „*druhém pořadí*“.

K otázce nákladů řízení je třeba zmínit, že podání návrhu na nařízení exekuce nepodléhá zaplacení soudního poplatku, zatímco podání návrhu na výkon rozhodnutí je zpoplatněno soudním poplatkem ve výši dvou procent z předmětu řízení. Dlužno ovšem na straně druhé upozornit, že při exekuci prováděné soudním exekutorem má soudní exekutor právo požadovat po věřiteli jako oprávněném zálohu na náklady exekuce, která může být v konkrétních případech vyšší než soudní poplatek, který by byl vyměřen při podání návrhu na výkon rozhodnutí soudem.

V případě úspěšné exekuce se složená záloha vrací a veškeré náklady exekutor vymáhá po dlužníkovi jako povinnému nad rámec částky vymáhané ve prospěch věřitele jako oprávněného. Pokud je však výsledek exekuce s ohledem na majetkové poměry dlužníka nejistý, musí věřitel vzít v úvahu, že dojde-li k zastavení exekuce, může mu být uloženo

nahradiť skutočne vynaložené náklady exekutora.

Usnesení o nařízení exekuce má, kromě pověření exekutora, který je oprávněn vydat na základě tohoto usnesení exekuční příkaz a po nabytí právní moci tohoto usnesení exekuci provést, významný účinek spočívající v zákazu povinnému nakládat s majetkem včetně nemovitostí a majetku patřícího do společného jmění manželů, vyjma běžné obchodní činnosti, uspokojování základních životních potřeb, udržování a správy majetku, to vše pod výslovnou sankcí neplatnosti právního úkonu, kterým by byl stanovený zákaz porušen (tzv. generální *inhibitorium*).

Usnesením o nařízení exekuce soud, který rovněž pověří exekutora provedením exekuce, nestanoví způsob provedení exekuce. Věřitel tedy není při podání návrhu povinen k volbě nejvhodnějšího způsobu, jako tomu je při podání návrhu na výkon rozhodnutí. Až exekutor poté, co mu bylo doručeno usnesení o nařízení exekuce, posoudí, jakým způsobem bude exekuce provedena, a vydá exekuční příkaz ohledně majetku, který má být exekucí postižen. Teprve vydání exekučního příkazu exekutorem má účinky nařízení výkonu rozhodnutí podle obč. soudního řádu. Vydáním exekučního příkazu se specifikuje generální *inhibitorium* na absolutní zákaz nakládat s konkrétním majetkem postiženým exekučním příkazem.

Možnost dodatečné volby způsobu provedení exekuce ve spojení s oprávněním exekutora vyžadovat součinnost různých státních orgánů, fyzických i právnických osob za účelem zjištění majetku povinného (katastrální úřady, evidence motorových vozidel, komoditní burzy, Burza cenných papírů, Středisko cenných papírů, banky, pojišťovny, investiční společnosti a fondy, obchodníci s cennými papíry, penzijní fondy, Fond pojištění vkladů, notáři, advokáti (jen v souvislosti s aktivy povinného jimi spravovanými) atd.) umožňuje skutečně efektivní zásah exekučním příkazem tam, kde je možné dohledat postižitelný majetek povinného.

ZÁVĚR

Z předloženého rozboru problematiky uplatňování nového exekučního řádu vyplývá, že se podstatně zvýšila úspěšnost ve vymáhání pohledávek ve srovnání se stavem před účinností uvedeného zákona. Jedná se především o zrychlení procesu vymáhání, snížení administrativní náročnosti a zlevnění celého procesu vymáhání pohledávek. Nová právní úprava v této oblasti odpovídá našim vlastním potřebám a je v souladu s praxí v Evropské unii.

Seznam použité literatury:

1. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
2. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
3. Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti

Kontaktní adresa:

Ing. Antonín Kučera, CSc., Velká Krajská 2, 412 01 Litoměřice
tel. 416 732 124